

СВЕТКО КОВАЧ, НАЧЕЛНИК ВОЈНОБЕЗБЕДНОСНЕ АГЕНЦИЈЕ

СУЖАВА СЕ ПРОСТОР ЗА КРИМИНАЛ

Генерал-мајор Светко Ковач, начелник Војнобезбедносне агенције, пензионисан је 6. октобра, а одлуком Савета министара СЦГ, 7. октобра именован на исту дужност. Такво кадровско решење знак је континуитета реформи сектора безбедности, започетих 2002. године доношењем *Закона о службама безбедности* и настављених темпом бржим од планираног, тако да ће замисао бити реализована и пре зацртаног рока 2010. године. Шта је циљ и суштина тих реформи, која су најинтересантнија решења понуђена у предлогу новог закона, како се одвија процес цивилне контроле, питања су за првог човека службе која располаже и сазнањима из најновијих афера о набавкама опреме за Војску, о погибијама војника, потрази за хашким оптуженицима...

ови Закон о службама безбедности оквир је и основ даље реформе сектора безбедности. Претходни закон из 2002. године значи је велику прекретницу у том процесу. Које су биле најважније новине тог закона?

– Закон о службама безбедности из јула 2002. године био је полазна основа и један од стубова реформи. Њиме су створени услови за суштинске промене, а посебно су значајна четири елемента. Први, издвајање војних служби из Генералштаба и препотчињавање Савету министара, односно Министарству одбране. Затим, први пут је уведено да се посебне методе и средства рада примењују искључиво по одлуци суда, за разлику од ранијих решења према којима су то одобравали начелник Генералштаба, односно министар одбране. Треће, уведени су веома јасни и изузетно строги механизми контроле и надзора над службама безбедности, и четврто, раздвојене су војнополицијска и контраобавештајна функција.

Како изгледа Служба данас у односу на претходне деценије када је била још скривенија од очигу јавности. Шта се суштински променило?

– Реформе подразумевају суштинске промене које се не могу извести за кратак период. Пројектовали смо да реформе војне службе безбедности трају од 2002. до 2010. године. У оквиру тог периода дефинисане су четири фазе, а у оквиру њих операционализовани конкретни кораци и задаци.

Реформски процес од 2002. до сада био је усмерен на имплементацију нових законских решења. Крајем 2003. године промовисана је Војнобезбедносна агенција, која није била новост само по називу него и по суштини. Успостављена је потпуно нова организација и учињени су значајни кораци у реформи људских и материјалних ресурса служби. У односу на зацртане циљеве појединих фаза реформе можемо бити изузетно задовољни и сигурни да ћемо остварити крајњи циљ, а то је стварање савремене, релевантне и ефикасне службе која ће се уклапати у европске и светске стандарде.

За разлику од ранијег периода сада имамо развијене механизме који омогућавају да јавност остварује увид у рад служби и онемогућавају или своде на најмању меру могућност њихових злоупотреба.

Откуда потреба за новим законом о службама безбедности? Који су циљеви његовог доношења?

– Доношењем Уставне повеље и Закона за спровођење Уставне повеље државне заједнице Србија и Црна Гора, Закон о службама безбедности из 2002. године није се уклапао у нови правни амбијент, посебно због чињенице да државе чланице безбедност као функцију нису повериле државној заједници него државама чланицама. Други разлог је укидање војног правосуђа које је одобравало примену посебних метода и средстава рада и

чије су надлежности пренете на цивилно правосуђе. Следеће, знатно су промењене претње безбедности и начини њихове превенције и спречавања и због тога се указала потреба прецизнијег дефинисања и јаснијег разграничења надлежности и задатака између Војнобезбедносне и Војнообавештајне агенције, те између Војнобезбедносне агенције и војне полиције.

Из овога произилазе и циљеви који се желе постићи доношењем новог закона. То су јасно дефинисане надлежности, задаци и одговорности служби безбедности у складу са савременим претњама безбедности, стварање услова за интеграцију у међународну безбедносну заједницу, успостављање равнотеже између примене посебних метода и средстава рада, с једне, и поштовања људских права и слобода, с друге стране, те деполицитизација и поштовање принципа и механизма демократске цивилне контроле.

КРИМИНАЛ У ВОЈСЦИ?

Криминала, као што се види, у Војсци има. То је првенствено последица недовољне превенције, односно недовољно развијених механизма спречавања. Због тога је потребно преиспитати законску и подзаконску регулативу, поштрити механизме контроле у органима који се баве пословима набавке и прометом непокретности, као и повећати ефикасност рада ВБА и војне полиције на откривању и спречавању криминалне делатности.

Сигурно је да се простор криминалу сужава, а успостављањем комплетног система то ће практично бити онемогућено.

АФЕРЕ?

Војнобезбедносна агенција се бавила прикупљањем података о свим актуелним набавкама у Војсци, као на пример у такозваној афери "Панцир", у којој смо имали коректну сарадњу и заједничко ангажовање са Управом за борбу против организованог криминала. Обрађени подаци достављени су надлежним органима.

Војсци. Ми мислимо да то треба да буде посебан закон, а напомињем да је у свим демократским земљама рад обавештајних и безбедносних служби, које располажу осетљивим овлашћењима, регулисан на тај начин.

У вези са претходном дилемом је и питање да ли војне службе безбедности треба да буду у саставу Савета министара или Министарства одбране. Наш став је да буду у оквиру Министарства одбране, а коначну одлуку даће надлежни органи у оквиру процедуре усвајања овог закона.

Било је и других дилема, које су отклоњене пре или после јавне расправе, а посебно је значајно усклађивање одредаба Закона са Повељом о људским и мањинским правима и грађанским слободама, чему су много допринели представници невладиних организација, Оебса, те представници других организација и институција државне заједнице и држава чланица.

Пошто државе чланице безбедност као функцију нису повериле државној заједници, какве последице у пракси доноси таква одлука?

– На нивоу државне заједнице не постоји јединствен систем безбедности, иако постоје обавештајне и безбедносне службе и на нивоу државне заједнице и на нивоу држава чланица. На нивоу државне заједнице две су у Министарству одбране и две у Министарству спољних послова, а у републикама по једна служба. Уважавајући специфичност државне заједнице и њеног функционисања у нацрту закона дата је могућност да Савет министара може образовати посебно тело за координацију рада служби,

чиме би повећали рационалност и ефикасност ангажовања.

Каква је позиција ВБА у односу на парламентарну контролу с једне стране и функционисање у оквиру Министарства одбране с друге стране? Како се та контрола остварује и ко има какве надлежности?

– Контрола и надзор служби безбедности разрађени су у Закону од 2002. године, а делимично конкретизована и унапређена Нацртом новог закона.

Контролу врше законодавна, извршна и судска власт, преко законом дефинисаних механизма. Парламентарна власт има Комисију за контролу служби, која има изузетно велика овлашћења, извршна власт има генералног инспектора и министра одбране, односно помоћника министра одбране за обавештајно-безбедносне послове. Судска власт контролу остварује одобравањем посебних метода и средстава и остваривањем потпуног увида у резултате примене.

Војнобезбедносна агенција у потпуности подржава и пружа пуну помоћ функционисању свих механизма контроле. Потпуна, компетентна и на закону заснована контрола даје легитимитет роду службе и штити је од неоснованих напада.

Којим механизмима јавност контролише службу и колико смо у томе отворени у поређењу са другима?

– Контрола коју спроводи јавност регулисана је претходним законом, а Нацртом новог закона дата је могућност да службе могу непосредно обавештавати јавност о свом раду за разлику од досадашњег начина посредством органа којима достављају извештаје. У разради ових механизма коришћена су искуства служби демократски развијених земаља и земаља у транзицији. Дакле, механизми демократских земаља уграђени су у Нацрт новог закона.

Како се остварује унутрашња контрола рада ВБА?

– Поред свих наведених механизма, руководилац службе у оквиру Управе ВБА има посебно тело које се бави унутрашњом контролом рада службе и надлежно је за разјашњавање евентуалних злоупотреба од припадника службе, њихове политичке,

ПРВИ

Има једна лепа реч која прати каријеру генерала Светка Ковача.

Први.

Био је први у рангу на смеру оклопне јединице на Војној академији, затим први на такмичењу тенковских посада у ондашњој великој ЈНА, први у рангу у школи безбедности и опет први у рангу у 45 класи Школе националне одбране. Први је начелник Војнобезбедносне агенције, најпре као официр, а сада је први њен начелник из цивилства.

– Поштовање законитости, професионализам и уважавање тимског рада основни су принципи којима сам се руководио у свом раду – кратко је објашњење тог успеха.

Иако се четврт века бави специфичним послом, сматра да нема непријатеља и живи нормално, без икаквих посебних мера обезбеђења. Ради напорно и данас, а одмара се уз спорт, стони тенис, пливање и раније џудо.

Најлепши су тренуци у кругу породице. Супругу Борку зна још из школске клупе, из првог разреда основне школе у Невесињу. Касније, школовање их је раздвајало, али је "тајна веза" остала да би их везала за цео живот. Данас, син Милан треба да магистрира на Економском факултету, а кћерка Сања завршава међународну политику на Факултету политичких наука.

Највеће професионално задовољство је што реформе служби безбедности носе и добар удео његовог рада и знања.

идеолошке и интересне неутралности. Унутрашња контрола рада службе остварује се и контролом као функцијом руковођења.

Да ли су у потребној мери раздвојене надлежности и задаци Војнобезбедносне и Војнообавештајне агенције? Опречна су мишљења и о контраобавештајној заштити Војнообавештајне агенције. Ваше мишљење о томе?

– Нацртом новог закона ова материја је у потпуности уређена. Начелно, ВОА је надлежна за спољна, а ВБА за унутрашња угрожавања система одбране. Пошто је то често испреплетано, обавештајно-безбедносни сектор координише и усклађује рад и то одлично функционише. Реформе обеју агенција иду у правцу њиховог спајања и функционисања јединствене обавештајно-безбедносне службе, што ће бити завршено до 2010. године.

Војнобезбедносна агенција је надлежна за контраобавештајну заштиту система одбране, укључујући и ВОА. Од 2005. до 2010. године интегрисале се неке функције ВБА и ВОА и самим тим нестаће дилеме које су постојале приликом израде Нацрта новог закона.

Да ли је Нацртом закона предвиђена заштита класификованих података?

– Једна од надлежности ВБА, која је предвиђена новим законом, управо је заштита класификованих података укључујући њихову обраду, чување и пренос савременим комуникационим и

информационим системима. Као прелазно решење на регулisanу свих питања, у складу са светским стандардима и захтевима, урађен је Правилник о безбедносним проверама који је већ ступио на снагу и Нацрт уредбе о заштити и класификовању информација и података према стандарду НАТОа. Ово је један од првих корака у прикључењу Партнерству за мир.

Да би запослени у државним институцијама имали приступ класификованим информацијама НАТОа и да би могли да их користе у раду, морају имати сертификат за рад са поверљивим информацијама и морају бити обавештени о последицама у случају непоштовања процедура и примене мера заштите.

Сертификате ће давати надлежно државно тело и ту нема аутоматизма у смислу обављања функција, већ сертификате добијају појединци на основу провере служби безбедности и одлуке надлежног државног тела.

Грађани сада имају право увида у свој евентуални досије. Какав је поступак за остваривање тог права?

– Војнобезбедносна агенција ставиће на располагање досијее које има за грађане и припаднике Војске када о томе буде донет одговарајући закон. Наиме, према *Закону о службама безбедности*, да би досијеи били стављени на увид, мора бити донет посебан закон. ВБА ће поступати по том закону.

За досијее који су настали после ступања на снагу *Закона о службама безбедности 2002.* године грађани се могу обратити писаним захтевом ВБА. Служба је дужна да им у року од 60 дана одговори. Иначе, од ступања Закона на снагу до сада било је 12 таквих захтева и свима је одговорено, али ће за досијее пре 2002. године сигурно бити више интересовања.

Како ће у пракси функционисати примене посебних метода рада када су у питању грађани? Ко тражи њихову примену и у којим случајевима, а ко ће давати одобрења? Да ли Нацрт даје добра решења у том погледу и где су евентуалне мањкавости?

– Војнобезбедносна агенција може тражити примену посебних метода и средстава искључиво за дела која су јој законом дата у надлежност и може их примењивати само по одобрењу надлежног суда. Ту се мисли на мере којима се привремено ограничавају људска права и слободе (на пример, надзор телефонских и других средстава општења), што представља најосетљивији део рада ВБА. Због тога су законом предвиђене процедуре и рокови за примену ових средстава, те строги механизми демократске контроле, коју првенствено спроводи Комисија за контролу служби безбедности.

Предлог за примену подноси руководилац ВБА. Он је дужан да у писаном облику образложи основе сумње и разлоге због којих је неопходно да се те методе примене према неком лицу. Прибављени подаци достављају се суду који даље о њима одлучује.

У изрази Нацрта новог закона било је дилема ко да одобрава примену посебних метода и определили смо се да то буду врховни судови држава чланица.

И претходним законом раздвојена је војнополицијска од

контраобавештајне делатности. С обзиром на претходно дугогодишње искуство, како то сада функционише?

– Надлежности и задаци ВБА и војне полиције прецизно су дефинисани, а међусобни односи регулисани су Упутством о међусобној сарадњи и обавезама.

Најпосреднија сарадња остварује се у области откривања и спречавања криминалне делатности и заштити лица и објеката, а у оквиру тога у супротстављању тероризму и субверзивним активностима.

Војнобезбедносна агенција надлежна је за најтежа кривична дела са елементима организованог криминала, а војна полиција за остале облике криминалне делатности. Пошто је то тешко одвојити неопходна је стална сарадња и то од момента откривања до саме реализације.

Слична је ситуација и код заштите лица и објеката. Војна полиција је надлежна за физичку и техничку заштиту, а ВБА за прикупљање осетљивих података о могућим врстама и носиоцима угрожавања.

Досадашње искуство показало је да сарадња добро функционише, с тим што је и ово област која захтева даље промене, првенствено у правцу повећања ефикасности и боље заштите система одбране.

Успешан рад подразумева и опремљеност. Колико сте задовољни финансирањем и могућностима за набавку најновије

опреме?

– Проблеми који прате финансирање Војске и Министарства одбране карактеристични су и за ВБА. Без обзира на то, у оквиру реформи службе остварен је значајан напредак у опремању савременим средствима специјалне оперативне технике. Међутим, врло је тешко ићи у корак са модерно опремљеним службама и средствима која врло брзо застаревају.

Кадровска проблематика? Ко може да ради у ВБА, како тече процес школовања и усавршавања припадника службе?

– Кадар представља најзначајнији ресурс сваке службе и важан сегмент реформи. У оквиру тога најзначајније промене су у области школовања и усавршавања кадра. Служби су све мање потребни стручњаци са опште војним знањима и све више специјалисти за поједине области. Због тога је велики број припадника службе завршио специјалистичке и последипломске студије на цивилним факултетима.

Идући у правцу евроатлантских безбедносних интеграција, велики број припадника ВБА завршио је курсеве страних језика, од којих добар део поседује ниво стандарда "Stanag 2". Из ове категорије знатан број је завршио више безбедносне студије и друге облике усавршавања у иностранству.

Од почетка реформе примљен је велики број младих људи, који сада чине око 40 одсто укупног бројног стања ВБА. За пријем у ВБА постоје посебни критеријуми који подразумевају, поред стручности, обавезне лекарске прегледе и психолошка тестирања, познавање једног од светских језика, а критеријуме одобрава министар одбране. Могућност пријема у ВБА отворена је за кандидате из ВСЦГ и Министарства одбране, али и за лица из грађанства.

ПОГИБИЈЕ ВОЈНИКА?

– У оквиру својих надлежности ВБА испитивала је сваки несрећни случај са смртним последицама у Војсци. Ни у једном случају самоубиства или других погибија нисмо дошли до података да се ради о убиствима или неким облицима субверзивне делатности. У тим случајевима војна полиција је предузимала предистражне радње и о томе достављала податке тужиоцу. Ми немамо индиција да постоје другачији мотиви од оних до којих се дошло током истраге.

И у случају погибије војника у Топчидеру такође смо предузели мере из своје надлежности, а војна полиција је поступала по захтеву истражног судије. Ни у том случају нисмо дошли до података који би указивали да је неко из непријатељских или других побуда убио војнике, или да је уопште неко трећи убио војнике.

Уколико вештачење у Немачкој открије неке нове детаље и уколико буде постојала потреба Служба ће се ангажовати у оквиру својих надлежности. Ја бих лично волео да се тај случај у потпуности разјасни.

Имајући у виду нове ризике и претње, чему је систем одбране најизложенији? Који наши проблеми остају и да ли су поједине јединице или гарнизони посебно угрожени?

– Стратегија одбране државне заједнице Србија и Црна Гора дефинисала је војне и невојне претње безбедности од којих су неке актуелне а неке потенцијалне. Наша пажња је усмерена на откривање, отклањање и спречавање могуће терористичке делатности према јединицама које се налазе у Копненој зони безбедности, јер су оне потенцијално најугроженији део система одбране.

Посебну пажњу свакако заслужују најтежа кривична дела са елементима организованог криминала, а који су последица недовољно изграђених механизма превенције. Постоје озбиљне индиције да су поједини припадници Министарства одбране и ВСЦГ поступали незаконито, чиме је нанета штета и озбиљно нарушен углед и Министарства и Војске. ВБА је у оквиру својих надлежности предузела и предузима мере на разјашњавању тих случајева.

У супротстављању опасностима неопходна је сарадња. Има ли је довољно и колико сте задовољни степеном сарадње са службама безбедности државне заједнице и држава чланица?

– Већ је речено да немамо тело које би обављало најелементарнију координацију рада служби, што би повећало њихову рационализацију и ефикасност. Без обзира на тај недостатак, постоји добра сарадња између служби, првенствено зато што су оне свесне неопходности сарадње. За ВБА посебно је значајна добра сарадња са Безбедносно-информативном агенцијом Републике Србије и Агенцијом за националну безбедност Републике Црне Горе.

А сарадња и степен размене података са страним службама?

– Сарадња са обавештајно-безбедносним службама других земаља и међународних организација регулисана је Законом о службама безбедности и конкретизована подзаконским актима. Могу да кажем да смо успоставили контакте скоро са свим службама у региону и свим релевантним европским и светским службама.

Први контакти односили су се на размену искустава о начинима реформе службе безбедности, да би касније прерасли у равноправне партнерске односе.

Тероризам и организовани криминал имају карактер регионалне и глобалне претње, због тога и супротстављање не може бити само на националном нивоу. Успостављање добре сарадње са службама других земаља један је од услова укључивања у евроатлантске безбедносне интеграције.

И на крају, колико смо безбедни? Као систем одбране и појединци?

ХАШКИ ОПТУЖЕНИЦИ

Од доношења Закона о сарадњи са Хашким трибуналом у Министарству одбране и ВСЦГ разрађени су механизми, надлежности и одговорности за ту сарадњу. Између осталог, сваки старешина одговоран је да се у објекту који је у његовој ингеренцији не крију оптужена лица.

Надлежност ВБА је да утврди да ли то неко ради тајно, тачније да ли у војним објектима прикривају оптужене или им пружају било какву врсту подршке. У априлу 2003. године, по наређењу тадашњег министра одбране, спроведена је детаљна истрага и није се дошло не само до података, него ни до било каквих индиција да се у војним објектима крију оптужени, а ни до тога да су припадници Војске нису укључени у њихово скривање.

Од 2003. до сада било је много изненадних контрола војних објеката и нема индикативних података. Вршене су и контроле на основу података добијених од разних структура, који ни у једном случају нису потврђени. Зато тврдимо да се нико од хашких оптуженика не крије у војним објектима и да припадници Војске нису укључени у њихово прикривање.

Напомињем да пензионисани официри нису више у надлежности ВБА, али у нашем раду нисмо дошли до података да је неко од њих укључен у скривање хашких оптуженика.

– Током последњих година, као последица оружаног сукоба на овим просторима, тероризма на Косову и Метохији и других терористичких аката у свету, те све сложенијих облика тешког криминала, код великог броја људи развијено је осећање несигурности и опасности.

Војнобезбедносна агенција, као и друге службе унутрашње безбедности држава чланица, долази до врло осетљивих података о могућностима угрожавања система одбране државне заједнице и других вредности државне заједнице и држава чланица. На основу ових података предузимају се мере превентивног спречавања.

Поред тога, за укупну безбедност државне заједнице и држава чланица, али и њених грађана, неопходан је велики број превентивних мера које предузимају остали елементи система безбедности, укључујући и појединце.

Дакле, безбедни смо онолико колико смо активни на отклањању опасности, свако у свом делокругу. ■

Раденко МУТАВИЋИЋ
Снимио Звонко ПЕРГЕ